

Emnebok: Anatomi og fysiologi – 30 stp.

Sist revidert: 10.07.18
Gjeldende fra høst 2018

Innholdsfortegnelse

1. Emneplan	2
1.1. Innledning	2
1.2. Læringsutbytte.....	2
1.3. Arbeids- og undervisningsformer	2
1.4. Forventet tidsbruk.....	3
1.4. Arbeidskrav.....	3
1.5. Eksamensformer	3
1.6. Sensorordning.....	3
2. Detaljerte læringsutbyttebeskrivelser	3
2.1. Kjemi	3
2.2. Biokjemi	4
2.3. Cellebiologi.....	4
2.4. Nervesystem og sanser.....	5
2.5. Endokrinologi.....	6
2.6. Muskelfysiologi.....	7
2.7. Muskel og skjelett	7
2.8. Sirkulasjon.....	7
2.9. Blod og immunologi	8
2.10. Respirasjon.....	8
2.11. Fordøyelsessystemet.....	8
2.12. Nyrer og urinveier	9
2.13. Reproduksjon	9
2.14. Utviklingsbiologi.....	10
3. Detaljert pensumoversikt	10
3.1 Kjemi og biokjemi	10
3.2 Anatomi og Fysiologi.....	10

1. Emneplan

1.1. Innledning

Emnet Anatomi og fysiologi gir kunnskap om kroppens oppbygning og funksjon på organsystem-, vevs- og cellenivå. Det legges spesielt vekt på anatomen til reguleringssystemene og de fysiologiske prosessene involvert i homeostase samt en grunnleggende innføring i kjemi og biokjemi. Emnet gir i tillegg studentene en introduksjon til vitenskapelig metode.

1.2. Læringsutbytte

Etter fullført emne skal studenten kunne:

Kunnskap

- Redegjøre for grunnleggende prinsipper som gir atomer og molekyler deres kjemiske egenskaper samt oppbygning og nedbrytning av makromolekyler.
- Forklare begreper som grunnstoff, forbindelse, sterke og svake bindinger, polaritet, likevekt, reaksjonshastighet, katalysator, syre, base, osmose, diffusjon og energi.
- Beskrive energiomsetningen i kroppen.
- Presentere cellenes oppbygning og funksjon.
- Beskrive hvordan celler organiseres i vev og organer.
- Beskrive menneskekroppens organsystemer, med fokus på navnsetting, utseende, relative beliggenhet og funksjon.
- Gjengi oppbygning og grunnleggende funksjoner av menneskets immunsystem.

Ferdigheter

- Beregne polariteten i en kjemisk binding basert på elektronegativitet.
- Balansere kjemiske reaksjonslikninger.
- Regne på pH, likevekt, mol og molaritet.
- Gjenkjenne og navngi organiske forbindelser basert på kjemisk struktur, sammensetning og funksjonelle grupper.
- Gjøre rede for grunnleggende signal- og kommunikasjonssystemer på celle- og organnivå.
- Forklare hovedtrekk ved menneskets bevegelsesapparat.
- Gjenkjenne de viktigste knokler og organer på skjelettmodeller og ved organdisseksjon.
- Bruke anatomisk- og histologisk atlas som oppslagsverk innen anatomi og histologi.
- Søke etter vitenskapelig litteratur i internasjonale forskningsdatabaser.

Generell kompetanse

- Redegjøre for sammenhenger mellom biokjemiske- og cellebiologiske prosesser i enkeltorganer og organsystemer i forbindelse med menneskets helse.

1.3. Arbeids- og undervisningsformer

Anatomi- og fysiologiundervisningen gis i form av strukturerte forelesninger, PBL, kurs, kollokvier, rapporter, oppgaveskriving og selvstudium. Studentene tilbys ressurser på læringsplattformen til bruk i selvstudium, i form av forelesningsnotater, selvtestoppgaver og diskusjonsgrupper. I tillegg har de enkelte faglærere trefftider på skolen, hvor de er tilgjengelige for spørsmål og faglig diskusjon. Anatomi demonstreres ved bruk av planser, anatomiske preparater og anatomiske modeller. Tidlig i emnet gis et obligatorisk kurs i litteratursøk og kritisk kildebruk. I tillegg gjennomføres et obligatorisk kurs i sansefysiologi hvor studentene også skriver er rapport.

1.4. Forventet tidsbruk

Aktivitet	Tidsbruk (timer)
Forelesning og veiledning	160
Obligatoriske kurs	10
Obligatorisk skriftlig arbeid	10
Kollokviearbeid	180
Selvstudium	440
Tidsbruk totalt	800

1.4. Arbeidskrav

- Kurs i litteratursøk: Hensikten med kurset er å gjøre studentene skikket til målrettet og kritisk kildebruk og utvikling av denne ferdigheten gjennom studiet. Arbeidsomfang 5 timer.
- Kurs i sansefysiologi. Hensikten med kurset er å gi studentene en dypere og mer anvendt forståelse av sansefysiologiske prinsipper gjennom praktiske øvelser knyttet til menneskets sansesystem. Arbeidsomfang 5 timer.
  - Rapportskriving: Hensikten med innlevering av rapport er både å øve studentene i å utarbeide skriftlig vitenskapelig materiale og å kvalitetssikre kursutbyttet. Arbeidsomfang 10 timer.

Samlet arbeidsomfang for arbeidskravene i Anatomi og fysiologi utgjør 20 timer.

1.5. Eksamensformer

I Anatomi og fysiologi er hovedeksamen delt i to totimers deleksamener, begge av typen flervalgsoppgaver (multiple choice questions). Poengsummene fra deleksamen teller 50% av eksamenskarakteren, til sammen 100%. Bokstavkarakterer A-E for bestått og F for ikke bestått anvendes i henhold til nasjonal karakter skala. Det er tillatt med enkel kalkulator på eksamen. Eksamen gjennomføres på medbrakt laptop i eksamenslokalet.

1.6. Sensorordning

Eksamener av typen flervalgsoppgaver vurderes automatisk av læringsplattformen. Karakteren fastsettes av intern sensor. Arbeidskrav vurderes av faglærer.

2. Detaljerte læringsutbyttebeskrivelser

Det forventes at studenten i følgende emnegrupper skal kunne:

2.1. Kjemi

- Forklare begrepene arbeid, energi og effekt
- Beskrive hvordan atomer er bygget opp av elektroner, nøytroner og protoner
- Beskrive prinsippene bak oktettregelen
- Forklare hvordan elektroner er ordnet i skall, underskall og orbitaler (beskrive elektronfordelingen)
- Beskrive hvordan periodesystemet er bygget opp
- Forstå hva som menes med ionebindinger, kovalente bindinger (polare og upolare), dipolbindinger og hydrogenbindinger
- Forklare elektronegativitet og hvordan elektronegativitetsforskjeller mellom atomer kan gi molekyler deres ulike kjemiske egenskaper

- Forklare hva som menes med hydrogenbindinger og hvordan disse påvirker vannets og andre molekylers egenskaper som for eksempel folding av proteiner
- Forklare hva som menes med diffusjon, osmose, osmotisk trykk og osmolaritet, samt semipermeabel membran
- Gjøre enkle beregninger med mol, konsentrasjon, masse, molar masse og fortynning
- Forklare hva som menes med syrer og baser, og gi eksempler på sterke og svake syrer og baser, samt forklare hva som menes med en flerprotisk syre
- Balansere kjemiske likninger
- Forklare hva som menes med reaksjonsfart og kjemisk likevekt
- Kunne sette opp likevektsuttrykk for en likevektsreaksjon, og gjøre beregninger av konsentrasjon ved likevekt
- Forklare Le Châteliers prinsipp og hvordan likevekter kan påvirkes
- Gjøre enkle beregninger av pH
- Kunne navngi uorganiske og organiske forbindelser etter IUPAC-nomenklatur
- Kjenne til funksjonelle grupper og stoffgrupper i organisk kjemi, herunder oppbygningen og egenskapene til alkaner, alkenar, alkyner, alkoholer, aldehyder, ketoner, karboksylsyrer, aminer, estere, etere, tioler og benzen

2.2. Biokjemi

- Gjengi hvilke hovedgrupper av makromolekyler vi har
- Forklare forskjellen på hydrolyse og kondensasjonsreaksjon og hvorfor disse er viktige for oppbygning og nedbrytning av makromolekyler
- Forklare og gjengi oppbygning av karbohydrater, monosakkarider, disakkarider, polysakkarider
- Beskrive likheter og forskjeller mellom cellulose, stivelse og glykogen
- Forklare forskjellen på anaerob og aerob celleånding
- Forklare hva som menes med kofaktorer og koenzymmer
- Beskrive glykolyse, sitronsyresyklus og elektrontransportkjeden på et overordnet nivå, og gjøre energiregnskap i form av ATP og NAD-2H (NADH+H⁺) og FAD-2H (FADH₂)
- Forklare oppbygningen av lipider og undergruppene triglyserider, fosfolipider og steroider
- Forklare hva som menes med mettede og umettede fettsyrer og hydrokarbonkjeder
- Beskrive kjemiske egenskaper til fettsyrer
- Gjengi generell formel for aminosyrer, dets funksjonelle grupper og hvordan de bindes sammen til dipeptider og polypeptider
- Beskrive de fire nivåene av proteinstruktur
- Forklare hvordan DNA og RNA er bygget opp av nukleotider, og hvilke nitrogenbaser som hører til i de to gruppene

2.3. Cellebiologi

- Beskrive hvordan kroppen er bygget opp av celler, vev, organer og organsystemer
- Vite hvor mange celler og celletyper menneskekroppen består av
- Forklare hva som menes med homeostase
- Beskrive den generelle oppbygningen av en celle
- Beskrive lokalisering, oppbygning og funksjon til cellens organeller
- Forklare detaljert hvordan cellemembranen er bygget opp
- Gjengi oppbygning og funksjon til membranproteiner
- Beskrive hydrofile og hydrofobe forbindelser forskjellige veier gjennom membranen gjennom ulike transportmekanismer og osmose

- Beskrive ulike filamenter i en celle
- Beskrive celledeling (meiose og mitose)
- Beskrive det molekylærbiologiske sentraldogmet (transkripsjon og translasjon)
- Forklare hva som menes med det genetiske alfabet
- Vite hva som menes med gener
- Beskrive kromosomenes oppbygning
- Skissere cellyklusens hovedtrinn
- Forklare hva som menes med membranpotensial
- Beskrive hvordan aksjonspotensial oppstår og hvilke funksjoner det kan ha
- Forklare forskjellige former for kommunikasjon mellom celler (Endokrin, parakrin, autokrin)
- Beskrive hva som menes med målcelle og biologisk respons
- Gjengi funksjon av membranbundne og intracellulære reseptorer (G-protein-koblede, ionekanalbundne, reseptor tyrosin kinaser osv).
- Forklare hva som menes med reseptorers spesifisitet og affinitet
- Beskrive hvordan fettløselige og vannløselige forbindelser virker som signalmolekyler i celler

2.4, Nervesystem og sanser

- Kjenne til inndelingen av nervesystemet
- Beskrive oppbygningen til et typisk nevron
- Beskrive oppbygning og funksjon til gliaceller
- Forstå hvordan aksjonspotensialer oppstår, og hvordan de ledes ned et akson
- Forstå forskjellen mellom myeliniserte og umyeliniserte aksoner
- Beskrive strukturen til en synapse, og forstå den synaptiske signaloverføringen
- Sammenlikne egenskapene til et synaptisk potensial og et aksjonspotensial
- Sammenlikne nevro-muskulære synapser og nevro-nevro-synapser
- Kjenne til sentralnervesystemets ulike deler
- Skissere hjernens utvikling og modning
- Beskrive hjerne- og ryggmargshinnene, oppbygning og funksjon
- Kjenne til cerebrospinalvæske og blod-hjerne-barrieren
- Beskrive ryggmargens struktur og inndeling, inkludert spinalnervene
- Beskrive en typisk refleksbue
- Kjenne til hjernens hoveddeler, deres plassering og funksjon (hjernestammen, lillehjernen, diencefalon og storhjernen)
- Beskrive hjernens blodtilførsel
- Kjenne til det autonome nervesystemets to deler, oppbygning og funksjon
- Forstå hvordan det sympatiske og parasympatiske systemet virker sammen på de samme prosessene
- Forklare hovedforskjellene mellom det sympatiske og parasympatiske systemet, inkludert bruk av transmittorer og reseptorer
- Beskrive hvordan det autonome nervesystemet kontrolleres
- Kjenne til begrepene sansecelle, sansereseptor, signaloverføring, sanseopplevelse, adaptasjon, adekvat stimulus
- Beskrive berøringssansen; type sansecelle(r) og sansereseptor, funksjon og lokasjon
- Kjenne til temperatursansen; type sansecelle(r) og sansereseptor, funksjon og lokasjon
- Kjenne til muskel- og skjelettsansen
- Beskrive smertesansen; type sansecelle(r) og sansereseptor, funksjon og lokasjon
- Forstå at det finnes ulike type smerteimpulser

- Kjenne til ulike smertebehandlinger
- Beskrive luktesansen: type sansecelle(r) og sansereseptor, funksjon og lokasjon
- Beskrive smakssansen; type sansecelle(r) og sansereseptor, funksjon og lokasjon
- Forstå hvordan vår smaksopplevelse er en kombinasjon av flere sansesignaler enn fra smaksløkene
- Beskrive oppbygningen av det ytre og indre øret samt mellomøret, og hvordan oppbygningen samsvarer med de ulike delenes funksjon
- Beskrive oppbygning og funksjon av likevektssansen
- Forstå forskjellen mellom hva buegangene og otolittorganene sanser
- Beskrive øyets oppbygning
- Forstå hvordan øyets linsesystem fokuserer bildet skarpt på netthinnen
- Beskrive netthinnens oppbygning og funksjon
- Kjenne til hvordan informasjon fra netthinnen blir formidlet og modifisert på vei til synsbarken og frem til bevisst sanseopplevelse

2.5. Endokrinologi

- Kjenne til alle kroppens viktigste endokrine organer
- Diskutere viktige forskjeller, likheter og arbeidsdelingen mellom det endokrine systemet og nervesystemet
- Forklare begrepene hormon, nevrohormon, parakrin og autokrin
- Beskrive prinsippene negativ og positiv tilbakekobling
- Beskrive og sammenlikne de generelle mekanismene bak transport, intracellulær signalisering og nedbrytning/utskillelse for hhv fettløselige og vannløselige hormoner
- Forklare begrepene spesifisitet, affinitet og reseptor-metning
- Kjenne til og sammenlikne egenskapene til de tre hovedgruppene hormoner; peptid/protein, steroid og aminosyre/fettsyre
- Kjenne til transportproteiner; produksjon, regulering og funksjon
- Kjenne til hypothalamus' funksjon som overordnet kontrollsenter, stimulerende og hemmende hormoner
- Beskrive hypofysens oppbygning med portåresystemet, forskjeller på for- og baklapp
- Beskrive alle hypofysens hormoner; produksjonssted, regulering, funksjoner, samspill med andre hormoner, rolle i sin endokrine akse
- Beskrive skjoldkirtelens oppbygning og hormonproduksjon
- Beskrive funksjonen til og reguleringen av skjoldkirtelens hormoner; T3/T4 og calcitonin
- Forklare hvordan Ca^{2+} -nivået i kroppen reguleres av hormonene calcitonin, PTH og Vitamin D3, med vekt på nyre, tarm og beinvev, og hvordan nivået av disse hormonene reguleres
- Beskrive binyrenes oppbygning og hormonproduksjon
- Beskrive funksjonen til og reguleringen av de viktigste binyrehormonene; aldosteron, kortisol, androgener, katekolaminer
- Forklare samspillet mellom aldosteron, ANP og ADH i reguleringen av nyrenes funksjon
- Kjenne til gonadenes endokrine funksjoner
- Beskrive oppbygning av pankreas og dens endokrine og eksokrine funksjon
- Kjenne til produksjon, regulering og funksjon av insulin og glukagon (mer detaljert i 2.2.11)
- Kjenne til begrepet biologisk rytme og at hypothalamus styrer dette
- Beskrive melatonin's produksjonssted, regulering og viktigste funksjoner

2.6. Muskelfysiologi

- Beskrive inndeling og kjennetegn ved de tre ulike typene av muskelvev
- Skjelettmuskulatur
  - Beskrive skjelettmuskulaturens oppbygning og virkemåte
  - Forklare grunnlaget for kontroll av kontraksjonskraften
  - Forklare regulering av muskelkontraksjonen
  - Gjøre rede for energiomsetningen i skjelettmuskelfibrene
  - Forstår og beskrive samspillet mellom musklene og skjelettet
  - Forklare betydningen av begrepene: agonist og antagonist
- Beskrive grunnleggende oppbygning, kjennetegn og virkemåte til glatt muskulatur
  - Kjenne til kontroll av kontraksjonen
- Beskrive grunnleggende oppbygning, kjennetegn og virkemåte til hjertemuskulatur

2.7. Muskel og skjelett

- Redegjøre for akser, plan og grunnleggende biomekaniske prinsipper, som er relevant i forhold til kroppens bevegelser
- beskrive bevegelser basert på krefter i ulike ledd
- beskrive bevegelser innen større muskelsystemer og forklare sammen- henger mellom muskler virkning på ulike ledd
- Liste opp skjelettets oppgaver
- beskrive skjelettets oppbygning (knokler, periost, beinmarg og ledd)
- gjøre rede for hvordan musklene er festet til skjelettet
- forklare hva som menes med agonister, synergister og antagonister
- gjøre rede for samspillet mellom muskel og skjelettsystemet (enkel biomekanikk)
- kjenne til betydningen av et utvalg latinske ord og uttrykk
- gjøre rede for kroppens ulike plan og bevegelsesakser
- navngi enkeltmusklers utspring, feste og ledd påvirkning med fokus på følgende grupper:
  - Muskler med virkning på hodet og halse
  - Muskler med virkning på dype ryggmuskler
  - Muskler med virkning på brystkasse
  - Muskler med virkning på bukmuskler
  - Muskler med virkning på overekstremiteter
  - Muskler med virkning på underekstremiteter

2.8. Sirkulasjon

- Gjøre rede for sirkulasjonssystemets oppgaver
- Skissere og beskrive hjertets og blodårenes oppbygning
- Hjertet
  - Kjenne til Hjertets elektriske ledningssystemet
  - Skissere og beskrive elektrokardiografi
  - Forklare fasene i hjertets syklus
- Gjøre rede for sirkulasjonssystemets oppgaver
- Gjøre rede for hjertets pumpefunksjon og forklare mekanismene bak blodtrykksregulering
- Gjøre rede for lungesirkulasjonen
- Kjenne til store arterier og vener
- Kjenne til betydningen av et utvalg latinske ord og uttrykk

2.9. Blod og immunologi

- Kjenne til blodets sammensetning
- Beskrive en erytrocytt, samt hvordan den lages og brytes ned, og de viktigste funksjonene
- Kjenne til hva en leukocytt er og hvordan den lages
- Beskrive de ulike typene leukocytter og deres funksjon
- Beskrive en trombocyt
- Forstå de mest sentrale prosessene i hemostasen; kontraksjon av blodkar og koagulasjon
- Kjenne til de viktigste funksjonene til immunsystemet
- Beskrive og sammenlikne det ytre og indre uspesifikke immunforsvaret
- Beskrive en betennelsesreaksjon
- Kjenne til det spesifikke immunforsvaret
- Beskrive B-celle-systemet og dets funksjoner
- Beskrive T-celle-systemet og dets funksjoner
- Kjenne til de to inndelingene av blodgrupper; ABO og Rh

2.10. Respirasjon

- Gjøre rede for respirasjonssystemets oppgaver
- Skissere og beskrive de øvre og nedre luftveiene
- Gjøre rede for de ulike trinnene i respirasjonen og gassutveksling i blodet og inn i cellene
- Beskrive mekanismene bak regulering av ventilasjonen
- Kjenne til forhold som påvirker ventilasjonen
- Kjenne til brysthulen, lungene og brysthinnen og trykkforholdene i luftveiene

2.11. Fordøyelsessystemet

- Beskrive fordøyelsessystemets oppbygning, og oppdeling i de ulike fraksjoner
- Forklare samspillet mellom fordøyelsens mekaniske og enzymatiske funksjoner
- Beskrive produksjon, sammensetning, regulering og funksjon av fordøyelsessystemets ulike sekreter; deriblant spytt, magesaft, tarmsaft, bukspytt og galle
- Forklare absorpsjonsmekanismene til de ulike næringsstoffene
- Beskrive rollen til glatt (og tverrstripet) muskulatur; tygging og svelging, blandebevegelser, segmenteringsbevegelser og transportbevegelser
- Gjengi hovedlinjene i den enzymatiske nedbrytningen av de viktigste energigivende næringsstoffene; karbohydrater, proteiner og fett. Hvor skjer de ulike trinnene, hvilke enzymer er involvert, optimal pH, hjelpemolekyler
- Kjenne til at også nukleinsyrer gjennomgår en tilsvarende nedbrytning
- Kjenne til de viktigste ringmusklens (sphincter) plassering og funksjon
- Skissere bukhinnens anatomi og funksjon
- Beskrive i detalj de ulike vevslagene i tarmveggen
- Forklare de viktigste funksjonene til tarmepitelcellene
- Forstå at fordøyelsen er optimalisert for maksimal absorpsjon, ikke regulert etter behov (kjenne til to unntak; jern og Ca^{2+})
- Beskrive prinsippene for nervestyrt regulering; korte og lange refleksbuer, ulike typer sanseceller og målceller, hovedfunksjoner
- Beskrive prinsippene for hormonell regulering; parakrin vs blodbåren, sanseceller og målceller, hovedfunksjoner til gastrin, CCK og sekretin
- Beskrive det enteriske nervesystemet
- Kjenne til de ulike fasene i reguleringen; hode- ventrikel- og tarm-fasen

- Kjenne til svelgerefleksen
- Gjengi ventrikkelens oppbygning og viktigste funksjoner
- Forklare hvordan tømming av ventrikkelen reguleres
- Forklare hvordan sekresjon av magesaft reguleres, og gjengi magesaftens funksjoner
- Gjengi leverens oppbygning og viktigste funksjoner
- Forklare gallens "livsløp" i kroppen; produksjon, funksjon, resirkulering. Forstå sammenheng mellom kolesterolmetabolisme og galle
- Beskrive vannets rolle i fordøyelsen; sekresjon vs absorpsjon
- Forklare kort hvordan bakteriefloraen i tykktarmen påvirker kroppen
- Beskrive avføringsrefleksen
- Karakterisere absorpsjons- og postabsorpsjonsfasen
- Beskrive skjebnen til hhv monosakkaridene, aminosyrene, peptidene og fettene som blir absorbert over tarmepitelet
- Forklare hvordan fett kan transporteres løst i lymfe og blod, og beskrive de ulike transportørene
- Beskrive funksjon og regulering av insulin og glukagon, med særlig vekt på glukosehåndtering
- Kjenne til adrenalin og det sympatiske nervesystems innvirkning på omsetning av næringsstoffene
- Skissere kroppens respons på langvarig sult
- Beskrive de viktigste reguleringsmekanismene for appetitt/matinntak

2.12. Nyrer og urinveier

- Kjenne til nyrenes viktigste oppgaver
- Beskrive oppbygning av nyrene og urinveiene
- Beskrive oppbygning og funksjon av et nefron
- Kjenne til nyrenes innervering og blodtilførsel
- Forstå glomerulær filtrasjonshastighet (GFR); hva det er, hva som påvirker det og hvordan det reguleres
- Forstå reabsorpsjon og sekresjon i tubulus-systemet; mekanismer og sluttresultat
- Kjenne til hvordan nyrene kan lage fortynnet eller konsentrert urin
- Forstå hvordan nyrene deltar i reguleringen av ekstracellulærvæskens volum og osmolaritet
- Beskrive de viktigste hormonenes rolle i denne reguleringen
- Sette nyrenes funksjon i sammenheng med andre prosesser som påvirker kroppens vannballanse
- Kjenne til kroppens hovedmekanismer for å holde pH-verdiene stabile

2.13. Reproduksjon

- Beskrive de mannlige og kvinnelige kjønnsorganer; oppbygning og funksjon
- Kjenne til de ulike mannlige og kvinnelige kjønnshormoner, deres regulering og viktigste funksjoner
- Forklare produksjonen av spermier og eggceller, inkludert hvordan den reguleres
- Beskrive og forstå menstruasjonssyklusen
- Beskrive melkeproduksjon og amming med vekt på hormonell kontroll og feedback
- Kjenne til pubertetsforløpet hos både gutter og jenter; anatomiske og fysiologiske endringer, hormonell kontroll
- Kjenne til endringer i forplantningssystemet hos kvinner og menn ved aldring
- Beskrive samleiets ulike faser
- Forklare de vanligste prevensjonsmetodene
- Kjenne til de vanligste seksuelt overførbare sykdommene

2.14. Utviklingsbiologi

- Beskrive befruktningen
- Beskrive graviditetens ulike faser, forstå samspillet mellom foster og mor
- Beskrive fødselsprosessen; forløp og hormonell regulering
- Forklare fosterutviklingens ulike stadier, fra zygote til fødeklart foster
- Forstå den hormonelle reguleringen av svangerskapet
- Kjenne til stamcellenes spesielle egenskaper
- Kjenne til eksempler på hva som kan gå galt under fosterutviklingen
- Kjenne til sentrale ord og begreper innen utviklingsbiologi, for eksempel celledifferensiering, kimlag, somitter, mesoderm, ektoderm

3. Detaljert pensumoversikt

3.1 Kjemi og biokjemi

Kjemien stemmer 1:

Knutsen H, Tveit S, Vestli K. Kjemien stemmer 1: Grunnbok, 5. utgave. Cappelen Damm 2018.

- Kapittel 1. Verden som kjemikere ser den, side 7-32.
Kapittel 2. Formler og navn på uorganiske forbindelser, side 33-48.
Kapittel 3. Bindinger, oppbygning og egenskaper, side 49-72.
Kapittel 4. Stoffmengde og konsentrasjon, side 73-92.
Kapittel 5. Stoffer reagerer, side 93-108.
Kapittel 7. Reaksjonsfart og likevekt, side 139-155.
Kapittel 8. Syrer og baser, side 167-189.
Kapittel 9. Organisk kjemi, side 213-251.
Kapittel 10. Vannets egenskaper, side 259-263.

Menneskekroppen:

Sand O, Sjaastad ØV, Haug E, Bjålie JG. Menneskekroppen: Fysiologi og anatomi, 2. utgave. Gyldendal Akademisk 2006.

Kjemi: Kapittel 1 – Grunnleggende kjemi og fysikk, side 12-43:

3.2 Anatomi og Fysiologi

Menneskekroppen:

Sand O, Sjaastad ØV, Haug E, Bjålie JG. Menneskekroppen: Fysiologi og anatomi, 2. utgave. Gyldendal Akademisk 2006.

- Cellebiologi: Kapittel 2 og 3 – Celler, Fra celler til kropp, side 44-100.
Nervesystem og sanser: Kapittel 4 og 5 – Nervesystemet, Sansene, side 102-178.
Endokrinologi: Kapittel 6 – Det endokrine systemet, side 180-213.
Muskelfysiologi: Kapittel 8 – Musklene, side 234-252.
Muskel og skjelett: Kapittel 7 – Skjelettet, side 216-232. I tillegg er Anatomisk Atlas og annet undervisningsmaterieell sentralt pensum. Se nærmere beskrivelse i mappen ”studiematerieell” på ITL.
Sirkulasjon: Kapittel 9 – Sirkulasjonssystemet, side 266-312.
Blod og immunologi: Kapittel 10 og 11 – Blodet, Immunsystemet, side 314-352.

Respirasjon: Kapittel 12 – Respirasjonssystemet, side 354-376.

Fordøyelsessystemet: Kapittel 13 og 14 – Fordøyelsessystemet, Omsetning av karbohydrater, fett og proteiner, side 380-435.

Nyrer og urinveier: Kapittel 16 og 17 – Nyrene og urinveiene, Syre-base-reguleringen, side 450-487.

Reproduksjon: Kapittel 18 – Forplantningen og seksualfysiologien, side 488-504, 511-520.

Utviklingsbiologi: Kapittel 18 - Forplantningen og seksualfysiologien, side 504-511.